

Norsk Skogfinsk Museum

Furubergsvegen 42, NO-2256 Grue Finnskog

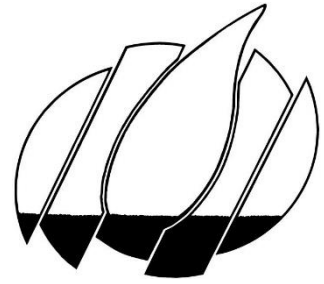
Besøksadresse: Svullrya gamle skole

Faglig rådgiver: E-post: fsk338@gmail.com

Tlf.: Mobil: (+47) 900 29 447

Org.nr.: 990 366 128 MVA

Avdelinger: Gruetunet Museum / Finnetunet / Austmarka Historielag / Åsnes Finnskog Historielag

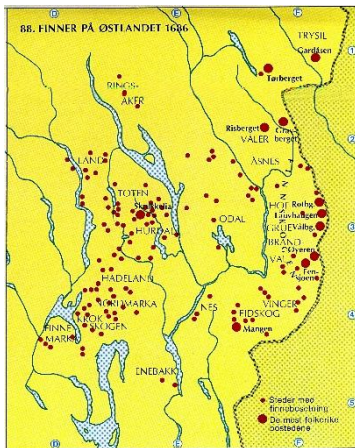
www.skogfinnskuseum.no

Grue Finnskog 10. juni 2022.

Høringsuttalelse til Forslag til revidert: PEFC N 02 – Norsk PEFC Skogstandard

Norsk Skogfinsk Museum er museum for den nasjonale minoriteten skogfinner i Norge. Skogfinnene innvandret til Norge fra Finland, og bosatte seg i størst grad i Østlandets skogtrakter fra midt på 1600-tallet. Finnemantallet som ble tatt opp i 1686 viser bosetting i 40 kommuner i 7 fylker på Østlandet.

Skogfinnene var svedjebrukere, og det var granskoger som var skogressursen for deres svedjebruk. Skogfinnenes bosetting skjedde derfor i granskoger av god bonitet.

Kart fra Historisk leksikon gir en grov oversikt over bosettingens utbredelse allerede i 1686.

Med samfunnsutviklingen mot åkerbruk og mer urbanisering, ble mange av de skogfinske bosettingene liggende i griskrendte utkanter av lokalsamfunn. Dette førte til at mange av disse bosettingene, både gardar og hele grender, ble fraflyttet og ble liggende å forfalle. Fraflyttingen skjedde i en del områder allerede fra 1800-tallet, og fortsatte innover 1900-tallet. På mange av disse bosettingene finnes det i dag bare tufter, rydningsrøyser og andre markspor igjen.

Skogfinnene var den siste store svedjebrukskultur i Europa, og bosettingene på Østlandet er den vestligste utløper av denne østlige svedjebrukskulturen.

I tillegg til svedjebruket, hadde skogfinnene også andre kulturelementer som var spesielle i forhold til norsk kulturinnhold. Byggeskikken var basert på oppvarming med røykovner i de bygningene man hadde varme – i røykstuer (bolighuset), røykbadstua og ria (tørke- og treskehus for de store avlinger av svedjerug man dyrket i svedjene).

Med den omfattende fraflytting fra de skogfinske bosettingene, har svært mye av de tradisjonelle og typiske kulturminnene i form av bygninger gått tapt. Derfor er tufter etter skogfinske bosettinger viktige kulturminner, som gir verdifull kunnskap som supplerer den kunnskapen som kan hentes fra det begrensede antall av eksisterende bygninger.

Det har vært liten oppmerksomhet på skogfinske kulturminner fra myndigheter for kulturminnevern før på helt senere tid. Det første skogfinske kulturminnet ble fredet først i 2011, til tross for at dette er bygninger som er helt unike for Norge, og av stor internasjonal

verneverdi. Med skogfinnenes bosetting fra midt på 1600-tallet, er ingen skogfinske kulturminner vernet av kategorien automatisk fredet.

Med status som nasjonal minoritet fra 1998 har oppmerksomheten på, og betydningen av, de skogfinske kulturminnene økt betydelig. Dette har ført til at det nå er fokus på skogfinske kulturminner i de fleste sammenhenger av registreringer og kulturvernplaner på Østlandet. En overveiende del av slike kulturminner i de fleste av Østlandets granskogstrakter er i form av tufter, steinrøyser og andre spor i og på marka.

Forslaget til revidert Norsk PEFC Skogstandard omhandler stort sett de klassiske kulturminnene, dels som er automatisk fredet, dels som finnes i registre (Askeladden og andre) og dels de som er godt synlige i terrenget i forbindelse med virksomheten ved avvirkning. Svært mange av de skogfinske kulturminnene er ikke registrert, og dagens kart viser heller ikke nødvendigvis at det har vært bosettinger der. Siden fraflyttingen kan det ha vært både én, to og tre skoggenerasjoners avvirkning på slike områder. Eldre tiders avvirkning gjorde normalt liten skade på slike kulturminner. Med dagens maskinelle avvirkning er det helt annerledes. Både hogstmaskiner og lassbærere påfører slike kulturminner store skader, og iblant helt katastrofale skader på tufter med røykovner, der det etter kjøreskader ikke lenger er mulig å finne ut hvorvidt det har vært en røykovn. Slike skader oppstår både ved vinter- og sommeravvirkning. Skadene oppstår dels fordi de som kjører maskinene ikke har markeringer på kart, og dels fordi man ikke klarer å tolke detaljer i landskapet og på marka.

Det er foreløpig gjennomført svært begrensede registreringer og dokumentasjon av skogfinske boplasser og deres kulturminner. Dette skyldes dels manglende interesse og oppmerksomhet fra myndigheter, og dels også manglende kunnskaper om spesialitetene i skogfinske kulturminner. De eldste skogfinske museene (Finnsetunet og Gruetunet Museum) er begge etablert i 1942, men har ikke hatt ressurser til å arbeide systematisk med dokumentasjon av fraflyttede bosettinger. Begge disse museene inngår i dag i konsolideringen Norsk Skogfinsk Museum.

I tillegg til skaderisikoen ved avvirkning, er skadepotensialet enda mer dramatisk og katastrofalt ved markberedning. En markberedning etter avvirkning på en boplass der bare tuftene er igjen, ruinerer fullstendig muligheten for dokumentasjon av både de enkelte kulturminnene og alle sammenhenger i det miljøet som har vært av bygninger og markbruk.

Vi har i all tid med markberedning vært forundret over at markberedning ikke krever kulturminnefaglig registrering før beredning foretas. Markberedning er en definitiv utslettelse av framtidig mulighet til å hente kunnskaper om tidligere bruk og virksomhet på det arealet. Skogfinske bosettinger var ryddede gardsbruk med mange bygninger, åker og innmark, og en markberedning med hensynssone bare til hvert enkelt kulturminne vil ruinere muligheten til å finne ut noe om miljøet, bygningstyper, dimensjoner, innhold, virksomhet og sammenhenger.

Vi vil foreslå at det etableres en ordning med varslingsplikt for all markberedning, der det legges opp til en ordning hvor kulturvernmyndigheter på ulike forvaltningsnivåer får varsel om planer, og med mulighet til å gjøre undersøkelser, registreringer og dokumentasjon, og eventuelt innsigelser/utsettelse der det oppdages kulturminner av samfunnsmessig betydning.

Skogfinnene innførte nye kategorier kulturminner i Norge, og Norge utvikler stadig perspektivet på sin flerkulturelle historie. Dermed er det vesentlig at samfunnet får en bevisst holdning til verdien av skogfinske kulturminner og deres karakter og eksistens. I mange av de

skogfinske bosettingsområdene på Østlandet er det nettopp kulturminner i form av tufter og andre spor i marka som er de eneste fysiske kulturminnene for den skogfinske bosettingen i de områdene, og i andre områder vil slike tufter være de kulturminnene som gir kunnskaper om den eldre tidens bosetting, da leveviset i større grad var basert på de finske tradisjonene.

Skogstandarden bør utvide perspektivet på hensynet til kulturminner til å omfatte også de kategorier kulturminner som rent faktisk finnes i marka, uavhengig av om de finnes i offentlige registre. Selvfølgelig må det være ambisjon om at kulturvernmyndighetene kartfester slike kjente områder, selv om områdene ikke er detaljregistrert for det enkelte kulturminne.

Det kan antas at opptil en halv million av Norges befolkning kan ha gener i større eller mindre grad fra skogfinnene, og interessen for den skogfinske historien er sterkt økende. En slik økning vil skape et voksende behov for å kunne knytte interesse til fysiske kulturminner og de kunnskaper de formidler.

Med vennlig hilsen

Birger Nesholen
Faglig rådgiver
Norsk Skogfinsk Museum.